ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ՀԱՅԿ ԴԱՎԹԻ ՍԱՐԳՍՅԱՆ

ՀԱՐԱՎԱՅԻՆ ԿՈՎԿԱՍՈՒՄ ՏԱՐԱԾԱՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՆԵՐԻ ՎՐԱ «ՓԱՓՈՒԿՈՒԺԻ» ԱԶԴԵՑՈՒԹՅԱՆ ՄԵԽԱՆԻԶՄՆԵՐԸ

ԻԳ.00.02.-«Քաղաքական ինստիտուտներ և գործընթացներ, միջազգային հարաբերություններ» մասնագիտությամբ քաղաքական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսության

ՍԵՂՄԱԳԻՐ

Երևան 2019

ЕРЕВАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ

САРГСЯН АЙК ДАВИДОВИЧ

МЕХАНИЗМЫ ВОЗДЕЙСТВИЯ МЯГКОЙ СИЛЫ НА РЕГИОНАЛЬНЫЕ ПОЛИТИЧЕСКИЕ ПРОЦЕССЫ ЮЖНОГО КАВКАЗА

АВТОРЕФЕРАТ

Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности 23.00.02 – “Политические институты и процессы, международные отношения”

Ереван 2019

Ատենախոսության թեման հաստատվել է Երևանի պետական համալսարանում:

Գիտական ղեկավար՝ քաղաքական գիտությունների

դոկտոր, պրոֆեսոր Գ. Մ. Քեռյան

Պաշտոնական ընդդիմախոսներ՝ քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Ա. Փ. Ենգոյան

քաղաքական գիտությունների թեկնածու Գ.Է.Սիմոնյան

Առաջատար կազմակերպություն՝ Հայ-ռուսական համալսարան

Ատենախոսության պաշտպանությունը տեղի կունենա 2019թ. հուլիսի 23-ին, ժամը 13: 00-ին, ԵՊՀ-ում գործող ՀՀ ԲՈԿ-ի «Քաղաքագիտություն» 056 մասնագիտական խորհրդի նիստում:

Մասնագիտական խորհրդի հասցեն է՝ ՀՀ, Երևան-0025, Ալեք Մանուկյան 1:

Ատենախոսությանը կարելի է ծանոթանալ ԵՊՀ Սարգիս և Մարի Իզմիրլյանների անվան գրադարանում:

Սեղմագիրն առաքված է 2019թ.հունիսի 11-ին:

056 մասնագիտական խորհրդի գիտական քարտուղար, պատմական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ Վ.Ս.Պետրոսյան

Тема диссертации утверждена в Ереванском государственном университете.

Научный руководитель: доктор политических наук, профессор Г. М. Керян

Официальные оппоненты: доктор политических наук, профессор А. П. Енгоян

кандидат политических наук Г.Э.Симонян

Ведущая организация: Российско-армянский университет

Защита состоится 23 июля 2019г. в 13:00 часов на заседании действующего в ЕГУ РА специализированного совета 056 «Политические науки» ВАК РА. Адрес специализированного совета: РА, Ереван 0025, ул. А. Манукян 1.

С диссертацией можно ознакомиться в библиотеке имени Саркиса и Мари Измирлянов ЕГУ РА.

Автореферат разослан 11 июня 2019г.

Научный секретарь специализированного совета,

Кандидат исторических наук, доцент В.С. Петросян

ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

Թեմայի արդիականությունը: ԽՍՀՄ փլուզմամբ և սառը պատերազմյան ժամանակաշրջանի ավարտով միջպետական հարաբերություններում ռազմական ուժի կիրառման առերևույթ սպառնալիքը մղվեց երկրորդ պլան: Աշխարհի մի շարք գոտիներում ստեղծված անկայուն իրավիճակի բերումով ռազմաքաղաքական բլոկների բախման վտանգին փոխարինելու եկան համաշխարհային նոր սպառնալիքներ, որոնց ակնհայտորեն անհնար էր հակազդել հին գործիքակազմի կիրառմամբ: Այդպիսի սպառնալիքների թվում կարելի է մատնանշել միջազգային ահաբեկչությունը, զենքի, թմրանյութերի անօրինական շրջանառությունը, կազմակերպված հանցավորությունը, անօրինական միգրացիան, ավելի ուշ՝ կիբեր հարձակումները և այլն: Վերջիններս հաճախ մասնագիտական գրականության մեջ որակվում են որպես «ոչ ավանդական սպառնալիքներ»: Ակնհայտ դարձավ, որ եթե միայն ռազմական ուժը բավարար էր երկու հակառակորդ բևեռների զսպման համար, ապա նմանատիպ անդրազգային սպառնալիքներին դիմագրավելու գործում նրա գործնական օգտակարության մակարդակը բավականին ցածր է: Հենց նմանատիպ «ոչ ավանդական» սպառնալիքներին արդյունավետ կերպով դիմագրավելու և հակազդելու անհրաժեշտությունից ելնելով՝ պետությունների արտաքին քաղաքական գործիքակազմում աստիճանաբար սկսեցին ավելի մեծ տեղ զբաղեցնել փափուկ ուժի մեխանիզմները:

Հատկանշական է, որ ի տարբերություն կոշտ (ռազմական) ուժի, փափուկ ուժի գործիքակազմին տիրապետում և այն կիրառում են ոչ միայն աշխարհի հզոր ուժային կենտրոնները, այլև ոչ պակաս, իսկ երբեմն նույնիսկ ավելի արդյունավետ ձևով՝ համեմատաբար ավելի փոքր պետությունները, ինչպիսիք են, օրինակ,

Ծվեյցարիան և Սինգապուրը: Ընդունված է ասել, որ փափուկ ուժը փոքր պետություններին «իրենց քաշից ավելի ծանր» հարված հասցնելու հնարավորություն է ընձեռում:

Սակայն թերևս սխալ կլինի փափուկ ուժը դիտարկել միայն որպես նմանատիպ սպառնալիքներին հակազդելու միջոց՝ դրանով իսկ խիստ նեղացնելով դրա կիրառման իրական դաշտը: Հիմնավոր կլինի պնդել, որ այն ներկայումս վերածվել է պետությունների շահերի առաջմղման և բավարարման համալիր գործիքակազմի, որն առավելապես օգտակար է երկարաժամկետ նպատակների իրագործման համատեքստում:

Բնականաբար, փափուկ ուժի մեխանիզմները չէին կարող շրջանցել ավանդականորեն աշխարհաքաղաքական և աշխարհատնտեսական կարևոր հանգույց հանդիսացող Հարավային Կովկասը, որը մշտապես եղել է համաշխարհային ու տարածաշրջանային դերակատարների շահերի բախման թատերաբեմ և առանձնացել է այստեղ ներգրավված դերակատարների շատ խիտ պատկերով: Ընդ որում, եթե այդ դերակատարների ներգրավվածության տարբեր ասպեկտներ և չափումներ (ռազմաքաղաքական, տնտեսական և այլն) ուսումնասիրվել են ինչպես հայրենի, այնպես էլ արտասահմանյան հեղինակների կողմից, կոնկրետ փափուկ ուժի դիտանկյունը մնացել է ստվերում: Մինչդեռ տարածաշրջանում բավականին մեծ թվով արտաքին դերակատարների ներգրավվածության արդյունքում ստեղծվել է փափուկ ուժի մեխանիզմների բազմաշերտ մի խճանկար, որում արտացոլված են ինչպես այդ դերակատարների հետապնդած ռազմավարական շահերը, այնպես էլ «թիրախ» երկրների առանձնահատկությունները: Այս իմաստով, մեծ կարևորություն ունի, մի կողմից, այդ արտաքին դերակատարների փափուկ ուժի մեխանիզմների համեմատական վերլուծությունը, որը հաշվի կառնի նրանց մոտեցումներում տարբեր գործոններով պայմանավորված տարբերությունները, մյուս

կողմից, կվերհանի տարածաշրջանի երեք երկրներից յուրաքանչյուրում կիրառվող փափուկ ուժի մեխանիզմների առանձնահատկությունները:

Սույն աշխատանքը փորձ է ուսումնասիրության ենթարկելու փափուկ ուժի թե՛ տեսական, թե՛ կիրառական ասպեկտները՝ հաշվի առնելով, որ մինչ այժմ չեն եղել ուսումնասիրություններ, որոնք հիմնված կլինեին հիմնախնդրի այդ երկու կողմերի համաժամանակյա ուսումնասիրության վրա:

Հետազոտության նպատակը և խնդիրները: Ատենախոսության հիմնական նպատակը Հարավային Կովկասում ներգրավված արտաքին դերակատարների փափուկ ուժի մեխանիզմների ուսումնասիրությունն է՝ վերհանելով այդ դերակատարների մոտեցումներում և կիրառվող գործիքներում առկա տարբերությունները: Վերոնշյալ նպատակի իրականացման համար առաջ են քաշվել հետևյալ խնդիրները՝

- Վերլուծելով մասնագիտական գրականության մեջ առկա մոտեցումները՝ հստակեցնել փափուկ ուժ եզրի լեզվաբանական և բովանդակային դաշտը, այդ հիմքով փորձել առաջ քաշել հեղինակային սահմանում
- Ուսումնասիրել փափուկ ուժի ռեսուրսների և չափելիության խնդիրը՝ որպես փափուկ ուժի կիրառման անհրաժեշտ նախապայման
- Վերլուծել փափուկ ուժի ինստիտուցիոնալացման գործընթացի առանձնահատկությունները և փափուկ ուժի մեխանիզմների էությունը՝ որպես այդ գործընթացի արդյունք և փափուկ ուժի ռեսուրսների իրացման հիմնական գործիք
- Դասակարգման ենթարկել փափուկ ուժի մեխանիզմները, փորձել առաջ քաշել հեղինակային տիպաբանական մոդել
- Օգտագործելով առաջ քաշված տիպաբանական մոդելը՝ համադրաբար վերլուծել, մի կողմից՝ համաշխարհային, մյուս կողմից՝

տարածաշրջանային դերակատարների փափուկ ուժի մեխանիզմները տարածաշրջանի երկրներում՝ վերհանելով դրանց մոտեցումներում առկա տարբերությունները,

- Համեմատել տարածաշրջանի երկրներից յուրաքանչյուրում կիրառվող փափուկ ուժի մեխանիզմների բնույթի և դինամիկայի տարբերությունները
- Բացահայտել այդ դերակատարների կողմից կիրառվող փափուկ ուժի մեխանիզմների կապը տարածաշրջանում նրանց ռազմավարական շահերի հետ

Հետազոտության օբյեկտը և առարկան: Հետազոտության օբյեկտը Հարավային Կովկասում ներգրավված արտաքին դերակատարների կողմից կիրառվող փափուկ ուժի մեխանիզմների համեմատական վերլուծությունն է և օրինաչափությունների վերհանումը: Հետազոտության առարկան արտաքին դերակատարների կողմից տարածաշրջանի երեք երկրներում կիրառվող քաղաքական, տնտեսական, մշակութային, կրթական, տեղեկատվական և այլ գործիքների վերլուծությունն է:

Հետազոտության մեթոդաբանական հիմքը: Հետազոտության շրջանակներում օգտագործվել են ինչպես համագիտական, այնպես էլ մասնավոր գիտական մեթոդներ: Ընդհանուր գիտական մեթոդներից հիմնականում կիրառվել են համեմատական և նկարագրողական մեթոդները: Մասնավոր գիտական մեթոդներից օգտագործվել են համակարգային, կառուցվածքային-գործառնականը: Արտաքին դերակատարների փափուկ գործիքակազմի վերլուծության շրջանակներում կիրառվել է ինստիտուցիոնալ մեթոդը: Աշխատանքի նպատակներից ելնելով օգտագործվել է նաև փաստաթղթերի բովանդակային վերլուծության մեթոդը: Պատմականության սկզբունքի պահպանումը և կանխակալ դիրքորոշումների շրջանցումն ապահովել են հետազոտության եզրահանգումների

ճշգրտությունը: Օգտագործվել են հիմնահարցի տարբեր ասպեկտները ուսումնասիրած նախորդ հեղինակների փորձը և նվաճումները:

Թեև Հարավային Կովկասում այս կամ այն ձևով ներգրավված են մի քանի տասնյակ դերակատարներ, սույն աշխատանքում որպես հիմք է ընդունվում 3+3 ձևաչափը՝ առանձնացնելով 3 արտատարածաշրջանային (ԱՄՆ, ԵՄ, Չինաստան) և 3 տարածաշրջանային (Ռուսաստան, Իրան Թուրքիա) դերակատարներ: Վերոնշյալ 6 դերակատարների առանձնացումը պայմանավորված է կոնկրետ փափուկ բաղադրիչի մասով այլ դերակատարների շատավելի սահմանափակ ներկայությամբ: Որպես 2 խմբերի տարանջատման հիմք է ծառայում առաջին հերթին աշխարհագրական հարևանության, ինչպես նաև պատմական սերտ առնչությունների գործոնը, որով պայմանավորված՝ դերակատարների երկրորդ խմբի փափուկ ուժի մեխանիզմները որոշակի տարբերություններ ունեն առաջին խմբից, օրինակ, ի դեմս տարածաշրջանի երեք երկրներում համայնքների առկայության: Միևնույն ժամանակ, նման տարանջատումն օգտակար է աշխատանքի համաչափության տեսանկյունից:

Փափուկ ուժի իմաստավորման և խառնաշփոթից խուսափելու գործում առաջին կարևորագույն խնդիրը փափուկ ուժ եզրի լեզվաբանական դաշտի պարզեցումն է: Ջ. Նայի կողմից շրջանառության մեջ մտցված soft power եզրի power բաղադրիչը, ինչպես հայերենում, այնպես էլ ռուսերենում, ունի թարգմանության երկու համազոր տարբերակ՝ ուժ և իշխանություն (сила և власть): Թեև soft power-ը բովանդակային առումով որոշակի հատման կետեր ունի «իշխանություն» կատեգորիայի հետ, սույն աշխատանքում power եզրն օգտագործվում է ուժ, կարողություն (capability) իմաստով: Ինչ վերաբերում է եզրի առաջին բաղադրիչին, ապա այն ուղղակիորեն թարգմանվում է որպես «փափուկ», և երբեմն սխալմամբ ասոցացվում է թուլության հետ: Իրականում այն փափկության/թուլության հետ որևէ առչնություն չունի, այլ մատնանշում է

ուժի որակապես այլ տիպ՝ իրեն բնորոշ էական հատկանիշների համախմբով:

Աշխատանքի գիտական նորույթը փափուկ ուժ եզրի էության բացահայտման, պետությունների արտաքին քաղաքական գործիքակազմում դրատեղիների, ինչպես նաև մշակված տեսամեթոդաբանական ապարատի հիման վրա տարածաշրջանում ներգրավված արտաքին դերակատարների՝ տարածաշրջանում տարվող քաղաքականության փափուկ ուժի պրիզմայի ներքո ներկայացման առաջին փորձն է հայրենական քաղաքագիտության մեջ: Իրականացված հետազոտության արդյունքում առաջ են քաշվել գիտական նորույթ պարունակող հետևյալ դրույթները՝

- մասնագիտական գրականության մեջ առկա սահմանումների ու մոտեցումների վերլուծության հիման վրա առաջ է քաշվել փափուկ ուժ քաղաքագիտական հասկացության հեղինակային սահմանումը
- փորձ է արվել ամփոփելու փափուկ ուժի ռեսուրսների վերաբերյալ առկա տիպաբանական մոդելները՝ վերհանելով դրանց առավելություններն ու թերությունները
- տարանջատվել են փափուկ ուժի ռեսուրսներն և փափուկ ուժի մեխանիզմներ հասկացությունները, վերհանվել են դրանց տարբերությունները և փոխկապվածությունը
- առաջ է քաշվել փափուկ ուժի մեխանիզմների 2 տիպաբանական մոդել, որոնք օգտագործվում են արտաքին դերակատարների փափուկ ուժի մեխանիզմների ուսումնասիրության համատեքստում
- ուսումնասիրվել և համադրվել են ինչպես արտատարածաշրջանային, այնպես էլ տարածաշրջանային դերակատարների փափուկ ուժի մեխանիզմները
- ուսումնասիրվել են տարածաշրջանի երեք երկրներից յուրաքանչյուրում կիրառվող

փափուկ գործիքակազմի տարբերությունները և օրինաչափությունները

- փորձ է արվել բացահայտվելու այդ դերակատարների փափուկ ուժի մեխանիզմների բնույթի վրա այդ երկրների աշխարհաքաղաքական և աշխարհատնտեսական շահերի ազդեցությունը

Թեմայի գիտական մշակվածության աստիճանը: Հետազոտված թեմայի վերաբերյալ մասնագիտական գրականությունը կարելի է բաժանել երկու լայն խմբի: Առաջին խումբը կազմում են փափուկ ուժի տեսահայեցակարգային ասպեկտների վերաբերյալ առկա մենագրությունները և հոդվածները: Հաշվի առնելով, որ եզրն ի սկզբանե գիտականորեն մշակվել է Արևմուտքում և դեռևս համեմատաբար «երիտասարդ է»՝ այս խմբում հատկապես մեծ տեղ են զբաղեցնում արևմտյան հեղինակների աշխատությունները: Մասնավորապես, աշխատանքի համար անկյունաքարային նշանակություն ունեն եզրի հեղինակ Ջ. Նայի աշխատությունները[1][2][3][4], որոնցում առաջ են քաշվում փափուկ ուժի տեսահայեցակարգային հիմքերը, համակողմանիորեն քննարկվում են փափուկ ուժի ռեսուրսների, պետությունների արտաքին քաղաքականության մեջ դրանց ունեցած տեղին և դերին առնչվող հարցեր: Հատկանշական է, որ խնդրո առարկայի շուրջ Ջ. Նայի ընկալումները ժամանակի ընթացքում ենթարկվել են որոշակի էվոլյուցիայի՝ սկզբնական շրջանին բնորոշ ընդհանրական պատկերացումներից փոխակերպելով գիտականորեն մշակված և նույնիսկ չափելի գործոնի:

Փափուկ ուժի տեսահայեցակարգային ասպեկտների վերաբերյալ ուշադրության է

[1] Տե՛ս **Nye J.,** Bound to Lead: The Changing Nature of American Power, Basic Books, New York, 1990
[2] Տե՛ս **Nye J.,** Soft Power: The Means to Success in World Politics, Public Affairs, New York, 2004
[3] Տե՛ս **Nye J.,** The Powers to Lead, Oxford University press, 2008
[4] Տե՛ս **Nye J.,** The Future of Power, Public Affairs, New York, 2011

արժանի Ջ. Գալլարոտտիի աշխատությունը[5], որի շրջանակներում փափուկ ուժը դիտարկվում է միջազգային հարաբերությունների տեսությունների դիտանկյունից,վերհանվում են դրանց հատման կետերը: Հետազոտության համար բավականին արժեքավոր է եղել Ս. Լյուքսի մենագրությունը[6], որը թեև նվիրված է իշխանությունեզրի ավանդական ընկալումներին, սակայն տեսահայեցակարգային շատ դրույթներ կիրառվել են սույն ատենախոսությունում: Կարևոր իրադարձություն էր 2017թ. Փափուկ ուժի ձեռնարկի հրատարակումը, որը հանդիսանալով համեմատաբար ավելի նոր հրապարակում,արդիական մոտեցումներ է առաջ քաշում փափուկ ուժի էության, դրա հիմնական հատկանիշների և կիրառման առանձնահատկությունների վերաբերյալ: Պետք է առանձնացնել նաև Կ.Գրեյի[7] մենագրությունը, որում ուսումնասիրվում է փափուկ և կոշտ ուժերի փոխհարաբերակցության հիմնահարցը, առաջ են քաշվում մի շարք տեսահայեցակարգային խնդիրներ: Ուշադրության են արժանի նաև Պ. Բեկրեկի և Մ. Բերետցի[8], Ջ. Գալլարոտտիի[9], Ջ. Գավենտայի[10] հոդվածները:

Փափուկ ուժի տեսահայեցակարգային ասպեկտներին որոշակի անդրադարձ է կատարվում ռուս հեղինակների մենագրություններում և հոդվածներում: Վերջիններս հիմնականում կենտրոնանում են փափուկ ուժի շուրջ արևմտյան գրականության մեջ առկա տեսակետների քննարկման և վերիմաստավորման վրա, ինչպես նաև Ռուսաստանի փափուկ ուժի քաղաքականության

---

[5] Տե՛ս **Gallarotti G.**, Cosmopolitan Power in International Relations, Cambridge University Press, New York, 2010

[6] Տե՛ս **Lukes S.**, Power: A Radical View, 2nd edition, Palgrave Macmillan, London 2005

[7] Տե՛ս **Gray C.**, Hard Power and Soft Power: The Utility of Military Force as an Instrument of Policy in the 21st Century // US Army War College Strategic Studies Institute, 2011

[8] Տե՛ս **Bachrach P., Baratz M.**, Decisions and Nondecision: An Analytical Framework // American Political Science Review 57, no 3, September 1963, p. 632-642

[9] Տե՛ս **Gallarotti G.**, Soft Power: What it is, Why it's Important, and the Conditions Under Which it Can Be Effectively Used // Division II Faculty Publications, Wesleyan University, 2011

[10] Տե՛ս **Gaventa J.**, Finding the Spaces for Change: A Power Analysis // Institute of Development Studies, Volume 37, Number 6, 2006 p. 23-33

հնարավորությունների և հիմնախնդիրների, արևմտյան դերակատարների համեմատելի փափուկ գործիքակազմի տարբերությունների վրա: Առկա են մի շարք արժեքավոր աշխատություններ՝ ի դեմս Մ. Նեյմարկի մենագրության[11], որտեղ հեղինակը վերլուծության է ենթարկում եզրի իմաստավորման արևմտյան փորձերը և դրանք համադրում է փափուկ ուժի ռուսական ընկալման հետ: Արժեքավոր են նաև Գ. Ֆիլիմոնովի[12], Ա. Սերգունինի և Լ. Կարաբեշկինի[13], Մ. Լեբեդևայի[14], Օ. Լեոնովայի[15] աշխատությունները, որոնք լույս են սփռում այդ եզրի ռուսական ընկալման առանձնահատկությունների վրա:

Հայրենական գրականության մեջ փափուկ ուժի տեսահայեցակարգային ասպեկտները գրեթե ուսումնասիրված չեն: Առկա աշխատություններից ուշադրության են արժանի Ս. Ծիրխանյանի[16], Ն. Մինասյանի[17][18] հոդվածները:

Գրականության երկրորդ խումբը կազմում են Հարավային Կովկասում ներգրավված արտաքին դերակատարների քաղաքականության վերաբերյալ առկա մենագրություններն ու հոդվածները, որոնց մի մասում փափուկ ուժի գործոնը շոշափվում է ուղղակիորեն, մյուս մասում առկա է ընդամենը հպանցիկ անդրադարձ: Այս խմբում կարելի է նախ առանձնացնել արևմտյան հեղինակների

---

[11] Տե՛ս **Неймарк М.**, «Мягкая сила» в мировой политике, Дипломатическая академия МИД России, Москва, 2017

[12] Տե՛ս **Филимонов Г.**, «Мягкая сила» культурной дипломатии США, РУДН, Москва, 2010

[13] Տե՛ս **Sergunin A.**, **Karabeshkin L.**, Understanding Russia's Soft Power Strategy // Politics, 35 (3–4), 2015, p. 347–363

[14] Տե՛ս **Лебедева М.**, Ресурсы Влияния в мировой политике // Полис. 2014. No 1, с. 99-108

[15] Տե՛ս **Леонова О.**, Мягкая сила – ресурс внешней политики государства, // Научно-аналитический журнал «Обозреватель-Observer», 2013 № 4, с. 27-40

[16] Տե՛ս **Ширханян С.**, К вопросу о «мягкой силе» Республики Армения: аспекты национального брендинга // Вестник РАУ, 2017, № 2 (26). с. 64-76

[17] Տե՛ս **Մինասյան Ն.**, Փափուկ ուժի ռեսուրսները և իրացման ռազմավարությունը // «Բանբեր Երևանի համալսարանի. Միջազգային հարաբերություններ, քաղաքագիտություն», 2017թ հ 3 (24), էջ 38-44

[18] Տե՛ս **Մինասյան Ն.**, Պետության փափուկ ուժի չափելիության խնդիրը և միջազգային ինդեքսները // «21-րդ ԴԱՐ», թիվ 5 (75), 2017թ., էջ 68-77

ուսումնասիրությունները, որոնք հիմնականում կենտրոնացած են ԱՄՆ-ի և ԵՄ-ի, մասամբ նաև մյուս դերակատարների տարածաշրջանային քաղաքականության, դրահիմնական բաղադրիչների, խնդիրների և սահմանափակումների, ինչպես նաև այլ դերակատարների հետ հարաբերման հիմնահարցերի վրա: Ուշադրության են արժանի Ս. Կոռնելլի[19], Մ-Դ. Պոպեսկուի[20], Ա. Պատալախի[21], Է. Վաստնիջի[22], Մ. Կոնրոյի[23], Ի. Կոնստանտին-Բերսեանի[24] աշխատությունները:

Ռուս հեղինակների ուսումնասիրություններից արժեքավոր են հատկապես Ա. Կոռնիլյովի և Ա. Մակարիչևի[25], Ե. Սաֆոնկինայի[26] աշխատանքները:

Տարածաշրջանում արտաքին դերակատարների քաղաքականությանը բավականին ուսումնասիրված է հայրենական գրականությունում, թեև այդ աշխատությունների գերակշիռ մեծամասնությունում կոնկրետ փափուկ ուժի բաղադրիչին շատ քիչ անդրադարձ է կատարվում: Սույն հետազոտության համար հատկապես արժեքավոր են եղել Մ. Սահակյանի[27], Ն. Գալստյանի, Ա. Մարկարովի և Հ. Միքայելյանի

---

[19] Տե՛ս **Cornell S.**, The Politicization of Islam in Azerbaijan, Silk Road Paper, Central Asia-Caucasus Institute, October 2006

[20] Տե՛ս **Popescu M.-D.**, Exploring The Limits Of The Eu's Normative Power Towards The South Caucasus // Europolity, vol. 7, no. 1, 2013, p. 53-71

[21] Տե՛ս **Patalakh A.**, EU Soft Power in the Eastern Neighborhood and the Western Balkans in the Context of Crises // Baltic Journal of European Studies, 7(2), 2017, p.148–167

[22] Տե՛ս **Wastnidge E.**, The Modalities of Iranian Soft Power: From Cultural Diplomacy to Soft War. Politics, 35(3–4), 2015, p. 364–377

[23] Տե՛ս **Conroy K.**, Semi-recognized states and ambiguous churches: the Orthodox Church in South Ossetia and Abkhazia // Journal of State and Church, 57(4), 2015, p. 621-639.

[24] Տե՛ս **Constantin-Bercean I.**, Impact of Iran on Azerbaijan: Means of Religious Influence //Studia Universitatis Babeș -Bolyai Studia Europaea, 2017, p. 1-17

[25] Տե՛ս **Komilov A., Makarichev A.**, Russia's Soft Power in the South Caucasus, Discourses, Communication, Hegemony, Religion, Nation and Democracy in the South Caucasus, Routledge Taylor and Francis Group, 2014, p. 255-276

[26] Տե՛ս **Сафонкина Е.А.**,Турция как новый актор политики мягкой силы // Вестник международных организаций, Т. 9. № 2, 2014, с. 145–166

[27] Տե՛ս **Սահակյան Մ.**, Չինաստանի «Մեկ գոտի մեկ ճանապարհ» նախաձեռնությունը և Հայաստանը, Նորավանք ԳԿՀ, Երևան 2018, էջ 23

համահեղինակությամբ[28] լույս տեսած մենագրությունները, «ԵՄ արտաքին և անվտանգության քաղաքականությունը Հարավային Կովկասում» միջմասնագիտական հետազոտությունը[29], Ն. Գալստյանի[30], Ե. Վարդազարյանի[31], Ա. Թերզյանի[32], Է. Դավթյանի[33], Մ. Հակոբյանի[34] թեկնածուական ատենախոսությունները: Մ. Սահակյանը վերլուծության է ենթարկում «Մեկ գոտի մեկ ճանապարհ» նախաձեռնությունը՝ որպես Հարավային Կովկասում Չինաստանի քաղաքականության և դրա փափուկ բաղադրիչի առանցք: Ն. Գալստյանի, Ա. Մարկարովի և Հ.

---

[28] Տե՛ս **Галстян Н., Маркаров А., Микаелян Г.**, Открытая Россия: новый облик в эру информации, Издательство Института диаспоры и интеграции, Москва 2012

[29] Տե՛ս Եվրոպական Միության արտաքին և անվտանգության քաղաքականությունը Հարավային Կովկասում», միջմասնագիտական հետազոտություն, ԵՊՀ հրատարակչություն, Երևան, 2009

[30] Տե՛ս **Գալստյան Ն.**, Հայաստանի եվրոպական ինտեգրման քաղաքական չափումները, ՀՀ ՊՆ Դ. Կանայանի անվան ազգային ռազմավարական հետազոտությունների ինստիտուտ, Երևան, 2006

[31] Տե՛ս **Վարդազարյան Ե.**, ԱՄՆ, ԵՄ և ՌԴ ռազմավարությունը Հրվ. Կովկասում ընթացող աշխարհաքաղաքական զարգացումների համատեքստում, թեկնածուական ատենախոսություն, ՀՀ ՊՆ Դ. Կանայանի անվան ռազմավարական հետազոտությունների ինստիտուտ, Երևան, 2013

[32] Տե՛ս **Թերզյան Ա.**, Էներգետիկ շահերի ապահովման հիմնահարցը Հարավային Կովկասում ԵՄ քաղաքականության մեջ (քաղաքական չափումներ), թեկնածուական ատենախոսություն, ՀՀ ՊՆ Դ. Կանայանի անվան ազգային ռազմավարական հետազոտությունների ինստիտուտ, Երևան, 2014

[33] Տե՛ս **Դավթյան Է.**, Թուրքիա-Վրաստան-Ադրբեջան տնտեսական և ռազմաքաղաքական եռակողմ համագործակցությունը 1991-2016թթ., թեկնածուական ատենախոսություն, ՀՀ ԳԱԱ Արևելագիտության ինստիտուտ, Երևան, 2018

[34] Տե՛ս **Հակոբյան Մ.**, «Արևելյան Գործընկերություն» ծրագրի գործառման համեմատական վերլուծությունը Հայաստանի, Վրաստանի և Մոլդովայի օրինակով, ՀՀ ՊՆ Դ. Կանայանի անվան ազգային ռազմավարական հետազոտությունների ինստիտուտ, Երևան 2018

Միքայելյանի համահեղինակությամբ[35] լույս տեսած մենագրությունում անդրադարձ է կատարվում տարածաշրջանում Ռուսաստանի ներգրավվածության մի շարք չափումներին (ռազմաքաղաքական, տնտեսական), որոնց թվում մատնանշվում են նաև փափուկ գործոններ՝ ի դեմս կրթականի, մշակութայինի և այլն: «ԵՄ արտաքին և անվտանգության քաղաքականությունը Հարավային Կովկասում» միջմասնագիտական հետազոտությունում վերհանում են ԵՄ-ի՝ որպես միասնական դերակատար հանդես գալու հնարավորությունները և տարածաշրջանի երկրների հետ համագործակցության հիմնական ձևափերը: Ն. Գալստյանի թեկնածուական ատենախոսությունը ևս նվիրված է տարածաշրջանի երկրներից Հայաստանի եվրոպական ինտեգրման առանձնահատկություններին, որի շրջանակներում վերլուծության են ենթարկվում ԵՄ-ի նորմատիվ քաղաքականության հիմքերը: Ե. Վարդազարյանը վերլուծության է ենթարկում տարածաշրջանում ԱՄՆ, ԵՄ և ՌԴ շահերը՝ վերհանելով նրանց մոտեցումների և կիրառվող գործիքակազմի տարբերությունները: Ա. Թերզյանի աշխատանքը նվիրված է էներգետիկ գործոնին՝ որպես ԵՄ տարածաշրջանային քաղաքականության հիմնական պատճառականներից մեկը, շոշափվում են նաև էներգետիկ և փափուկ գործիքների հակասականության խնդիրը: Է. Դավթյանն իր աշխատանքում ներկայացնում է տարածաշրջանի երկրներից Վրաստանում Թուրքիայի քաղաքականության մի շարք կարևոր ասպեկտներ՝ հանգամանալից ներկայացնելով նաև փափուկ համագործակցության օրինակներ: Մ. Հակոբյանի աշխատանքը նվիրված է ԵՄ Արևելյան գործընկերությանը՝ որպես տարածաշրջանի երկրների հետ ԵՄ հարաբերման հիմնական ձևաչափի, ինչն օգտակար է ԵՄ փափուկ ուժի քաղաքական մեխանիզմների վերլուծության

[35] Տե՛ս **Галстян Н., Маркаров А., Микаелян Г.**, Открытая Россия: новый облик в эру информации, Издательство Института диаспоры и интеграции, Москва 2012

իմաստով: Հետազոտության համար արժեքավոր են եղել նաև Վ. Բայբուրդյանի[36], Հ. Քոթանջյանի[37], Վ. Տեր-Մաթևոսյանի[3839], Ա. Իսրայելյանի[40], Ն. Գալստյանի[41],Հ. Սարգսյանի և Ն. Դունամալյանի[42], Ե. Վարդազարյանի[43], Գ. Չոբանյանի[44], Զ. Բաբուխանյանի[45] հոդվածները, որտեղ շոշափվում են տարածաշրջանում ներգրավված այս կամ այն դերակատարի կամ դերակատարների խմբի քաղաքականության «փափուկ» ասպեկտներ՝ ի դեմս կրոնական,կրթական և այլ գործոնների:

Գրականության այս խմբում նաև պետք է մատնանշել «Կրոնը և փափուկ ուժը Հարավային Կովկասում հոդվածների ժողովածուն»[46],որտեղ տեղ են գտել տարածաշրջանի երեք երկրների հեղինակների ուսումնասիրությունները

---

[36] Տե՛ս **Բայբուրդյան Վ.**, Իրան-ադրբեջան. Հարևանե՞ր թե աշխարհաքաղաքական ու աշխարհատնտեսական ախոյաններ // «Մերձավոր և Միջին Արևելքի երկրների ու ժողովուրդներ», հատ. XXII, Երևան, 2003, էջ 7-38

[37] Տե՛ս **Kotanjian H.**, Managing Strategic Changes Through DEEP Reforms: A View from the Perspective of U.S.–Armenia "Smart Power" Cooperation, Connections , Vol. 11, No. 4 (Fall 2012), p. 83-90

[38] Տե՛ս **Ter-Matevosyan V.**, **Cooperation** paradigms in the South Caucasus: Making sense of Turkish-Georgian relations // Études arméniennes contemporaines, 4 | 2014, p. 103-125

[39] Տե՛ս **Տեր-Մաթևոսյան Վ.**, Թուրքիայի քաղաքական և սոցիալ-տնտեսական գործունեության հետևանքները Վրաստանում // «21-րդ ԴԱՐ», թիվ 1 (65), 2016, էջ 33-58

[40] Տե՛ս **Իսրայելյան Ա.**, «Թյուրքականության» գործոնը Իրանի և Ադրբեջանի հարաբերություններում (1991-2016 թթ.) // Մերձավոր և Միջին Արևելքի երկրներ և ժողովուրդներ, հատ. XXXI, Երևան 2018. էջ 149-159

[41] Տե՛ս **Գալստյան Ն.**, Եվրոպական միության հարավկովկասյան քաղաքականության հիմքերն ու առանձնահատկությունները // ժամանակակից Եվրասիա, հատոր II (2), 2013, էջ 111-120

[42] Տե՛ս **Саркисян О. Л., Дунамалян Н. А.**, Публичная дипломатия на научной Южном Кавказе // Сборник международной конференции «Современные проблемы управления». № 3-4/2017. с. 439-447

[43] Տե՛ս **Վարդազարյան Ե.**, ԱՄՆ, ԵՄ և ՌԴ հայեցակարգային մոտեցումներն անվտանգության հիմնախնդիրներին // «21-րդ դար», թիվ 5 (45), 2012թ., էջ 50-67

[44] Տե՛ս **Չոբանյան Գ.**, Թուրքական կրոնական ազդեցությունը Ադրբեջանի հանրապետության վրա // 21-րդ ԴԱՐ, թիվ 6 (76), 2017թ., էջ 37-54

[45] Տե՛ս **Բաբուխանյան Զ.**, Հայաստանի հանրապետության իմիջը և հանրային դիվանագիտությունը, «21-րդ ԴԱՐ», թիվ 6 (64), 2015թ., էջ 71-80

[46] Տե՛ս Religion and Soft Power in the South Caucasus, edited by A. Jödicke, Routledge, Taylor and Francis Group, 2018

Հարավային Կովկասում արտաքին դերակատարների փափուկ ուժի մեխանիզմների առանձնահատկությունների շուրջ:

Աշխատանքում օգտագործվել են նաև պաշտոնական կայքերի՝ հետազոտության խնդիրներին վերաբերող տեղեկատվությունը, տարբեր լրատվամիջոցների հրապարակումներ:

Աշխատանքի տեսական և կիրառական նշանակությունը: Հետազոտությունը թույլ է տալիս որոշակիորեն լրացնել փափուկ ուժ եզրի, պետության արտաքին քաղաքական զինանոցում դրա տեղի և դերի մի շարք ասպեկտների վերաբերյալ բացը: Այն տեսական կարևոր նշանակություն ունի փափուկ ուժի էական հատկանիշների բացահայտման, դրա դրսևորման առանձնահատկությունների և ձևերի, փափուկ ուժի ռեսուրսների և մեխանիզմների տարանջատման և դրանց փոխկապակցվածության վերհանման իմաստով:

Տարածաշրջանի արտաքին դերակատարների փափուկ ուժի մեծանիզմներն ուսումնասիրվում են հենց մշակված տեսամեթոդաբանական ապարատի հիման վրա՝ ճանապարհ բացելով այդ ապարատի կատարելագործման ու այլ հետազոտական նպատակներով դրա կիրառման համար:

Կիրառական առումով աշխատանքը արժեքավոր է նրանով, որ հետազոտության հիմնական դրույթները, ինչպես նաև արդյունքներն ու եզրակացությունները կարող են հետագա ուսումնասիրությունների հիմք հանդիսանալ՝ հաշվի առնելով տարածաշրջանում ներգրավված դերակատարների գործիքակազմում պարբերաբար տեղի ունեցող «թարմացումները»: Այն կարող է օգտակար լինել նաև պետական և քաղաքական գործիչների համար: Այն կարևոր է, քանի որ ամբողջացնում է արտաքին դերակատարների քաղաքական մոտեցումների մասին պատկերացումները և այս տեսանկյունից կարող է օգտակար լինել նրանց հետ հարաբերություններում քաղաքական կուրսի մշակման համար:

Աշխատանքի թե՛ տեսական, թե՛ կիրառական հատվածները կարող են նաև ներառվել գիտաուսումնական պրակտիկայում՝ հաշվի առնելով այս թեմայի առկա դասընթացների շատ հպանցիկ անդրադարձը:

Աշխատանքի փորձաքննությունը: Ատենախոսությունը քննարկվել և հրապարակային պաշտպանության է երաշխավորվել Երևանի պետական համալսարանի միջազգային հարաբերությունների ֆակուլտետի քաղաքական ինստիտուտների և գործընթացների ամբիոնի կողմից, իսկ դրա հիմնադրույթներն արտացոլված են գրախոսվող պարբերական գիտական հրատարակություններում հրապարակված հեղինակի գիտական հոդվածներում:

Աշխատանքի կառուցվածքը: Ատենախոսության կառուցվածքը համապատասխանում է հետազոտության նպատակներին և խնդիրներին: Այն բաղկացած է ներածությունից, երեք գլուխներից, եզրակացություններից և գրականության ցանկից: Տեքստի ծավալը՝ ներառյալ գրականության ցանկը, 183 էջ է:

ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՌՈՏ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ներածության մեջ հիմնավորվում է թեմայի արդիականությունը, ներկայացվում են թեմայի նպատակը և խնդիրները, օբյեկտը և առարկան: Սահմանվում է աշխատանքի մեթոդաբանական հիմքը, գիտական նորույթը, տեսական և կիրառական նշանակությունը, ինչպես նաև գիտական մշակվածության աստիճանը:

Աշխատանքի առաջին գլուխը՝ վերնագրված **«Փափուկ ուժ հասկացությունը»**, բաղկացած է երեք ենթագլուխներից՝ **«Փափուկ ուժ հասկացության տեսահայեցակարգային հիմքերը»**, **«Փափուկ ուժի ռեսուրսները և չափելիության հիմնախնդիրը»**, **«Փափուկ ուժի ինստիտուցիոնալացումն ու մեխանիզմների տիպաբանությունը»**:

Առաջին ենթագլխում քննարկվում է փափուկ ուժ հասկացության ծագումը և էվոլյուցիան, քաղաքագիտական այնպիսի կատեգորիաների հետ հատման եզրերը, ինչպիսին է իշխանությունը: Վերլուծության են ենթարկվում հասկացության սահմանման մի շարք մոտեցումներ, որոնց հիման վրա առաջ է քաշվում եզրի հեղինակային սահմանումը:

Երկրորդ ենթագլխում ներկայացվում են փափուկ ուժի ռեսուրսների տիպաբանական մոդելներն ու դրանց առանձնահատկությունները: Անդրադարձ է կատարվում փափուկ ուժի ռեսուրսների չափելիության հիմնահարցին, մինչ այժմ մշակված տարատեսակ միջազգային ինդեքսներին:

Երրորդ ենթագլխում վերլուծության է ենթարկվում փափուկ ուժի ռեսուրսների՝ քաղաքական վերջնարդյունքի վերածման գործընթացը, որի շրջանակներում առանցքային դերակատարություն ունի փափուկ ուժի ինստիտուցիոնալացման գործընթացը: Այս համատեքստում, փափուկ ուժի մեխանիզմները դիտարկվում են որպես այս գործընթացի առանցքային տրամաբանական վերջնարդյունք:

Աշխատանքի երկրորդ գլխում՝ վերնագրված **«Արտատարածաշրջանային դերակատարների փափուկ ուժի մեխանիզմները Հարավային Կովկասում»**, փորձ է արվում վերլուծելու տարածաշրջանում ներգրավված 3 դերակատարների՝ ԱՄՆ-ի, ԵՄ-ի և Չինաստանի փափուկ ուժի մեխանիզմները: Այն բաղկացած է 3ենթագլուխներից՝ **«ԱՄՆ փափուկ ուժի մեխանիզմները Հարավային Կովկասում»**, **«ԵՄ փափուկ ուժի մեխանիզմները Հարավային Կովկասում՝ որպես նորմատիվ ուժի դրսևորում»**, **«Չինաստանի փափուկ ուժի մեխանիզմները Հարավային Կովկասում՝ որպես «Մեկ գոտի, մեկ ճանապարհ» նախագծի բաղադրիչ»**:

Առաջին ենթագլխում ներկայացվում և վերլուծվում են Հարավային Կովկասում ԱՄՆ կողմից կիրառվող փափուկ գործիքներն և ծրագրերը, դիտարկվում է այս համատեքստում

տարածաշրջանային երկրներից յուրաքանչյուրի հետհարաբերություններում առկա դինամիկան:

Երկրորդ ենթագլխում վերլուծության է ենթարկվում տարածաշրջանում ԵՄ փափուկ ուժի մեխանիզմների էվոլյուցիան՝ մասնավորապես տարատեսակ բազմակողմ ձևաչափերի պրիզմայի ներքո, որոնց շրջանակներում ծավալվել է Միության և տարածաշրջանային երկրների համագործակցությունը:

Երրորդ ենթագլխում ներկայացվում է Չինաստանի փափուկ ուժի քաղաքականությունը տարածաշրջանում, վերհանվում են Մեկ գոտի մեկ ճանապարհ նախաձեռնության կարևորությունը այդ քաղաքականության համատեքստում և երկրներից յուրաքանչյուրի հետ հարաբերություններում տնտեսական, մշակութային, կրթական և այլ գործոնների փոխկապակցվածությունը:

Ատենախոսության **«Տարածաշրջանային դերակատարների փափուկ ուժի մեխանիզմները Հարավային Կովկասում»** վերնագրով երրորդ գլխում փորձ է արվում վերլուծության ենթարկելու տարածաշրջանում ներգրավված 3 տարածաշրջանային դերակատարների՝ ՌԴ-ի, Իրանի և Թուրքիայի փափուկ ուժի մեխանիզմները: Այն բաղկացած է երեք ենթագլուխներից՝ վերնագրված **«Փափուկ ուժի ռուսական ընկալումը և ազդեցության մեխանիզմները Հարավային Կովկասում»**, **«Իրանի փափուկ ուժի մեխանիզմները Հարավային Կովկասում»** և **«Թուրքիայի փափուկ ուժի մեխանիզմները Հարավային Կովկասում»**:

Առաջին ենթագլխում ներկայացվում են տարածաշրջանի երեք երկրներում ՌԴ կողմից կիրառվող փափուկ գործիքակազմի առանձնահատկությունները: Քննարկվում են այն հիմնական սահմանափակող գործոնները, որոնք դեռևս խոչընդոտում են այդ երկրի կողմից իրապես արդյունավետ փափուկ ուժի կիրառմանը:

Երկրորդ ենթագլխում հիմնականում քննարկվում են Իրանի փափուկ ուժի մեխանիզմները Հարավային Կովկասում՝ հատուկ

շեշտադրում կատարելով մասնավորապես կրոնական, մշակութային և տնտեսական տարրերի վրա:

Երրորդ ենթագլխում Փորձ վերլուծության են ենթարկվում տարածաշրջանում Թուրքիայի տնտեսական, մշակութային, կրթական և այլ նախաձեռնությունները, Գյուլենական շարժմանը հակազդելու քաղաքականությունը, ինչպես նաև այս համատեքստում Թուրքիա-Ադրբեջան-Վրաստան առանցքի դերակատարությունը:

Եզրակացություններ բաժնում ամփոփված են հետազոտության հիմնական արդյունքները, որոնցից հարկ է առանձնացնել հետևյալները՝

1. Փափուկ ուժ հասկացությունը քաղաքագիտության և միջազգայնագիտության բնագավառի համեմատաբար «երիտասարդ» եզրերից է՝ գիտական շրջանառության մեջ դրա ներմուծումից ի վեր չի անցել նույնիսկ 30 տարի: Մասնագիտական գրականության մեջ դրան տրվել են մի քանի տասնյակ սահմանումներ: Առկա մոտեցումների մի մասը փափուկ ուժը սահմանում է շատ լայն՝ որպես ցանկացած ոչ ռազմական միջոցներով սեփական նպատակներին հասնելու կարողություն, մյուս մասը փորձում է որոշակիացնել դրա կիրառման տիրույթը: Ամփոփելով մասնագիտական գրականության մեջ եզրի սահմանման հիմնական մոտեցումները՝ կարելի է վերհանել փափուկ ուժի հիմնական հատկանիշները. ա) փափուկ ուժը որոշակի միջոցների/կարողությունների ամբողջություն է, որոնց մի մասն է միայն գտնվում պետության վերահսկողության ներքո, բ) փափուկ ուժի գործադրման արդյունքում օբյեկտը կամավոր «ենթարկվում է» սուբյեկտին, հակառակ պարագայում գործ ունենք հարկադրանքի հետ, գ) փափուկ ուժը կարող է գեներացվել ինչպես սուբյեկտի կողմից հատուկ նպատակադրման արդյունքում, այնպես էլ առանց դրա դ) փափուկ ուժի արդյունավետ կիրառման վերջնարդյունքը կարող է լինել

ինչպես օբյեկտի վարքագծի, այնպես էլ նրա առաջնահերթությունների/գերակայությունների փոփոխությունը:

2. Ելնելով վերոնշյալ հիմնական տարրերից՝ փափուկ ուժը կարելի է սահմանել որպես *առանձնահատուկ միջոցների և կարողությունների այնպիսի ամբողջություն, որոնց գործադրման արդյունքում օբյեկտը կամավոր կողմնորոշվում է դեպի սուբյեկտի գաղափարախոսությունը, արժեքները, առաջնահերթությունները՝ արդյունքում նպաստելով վերջինիս քաղաքական կամ այլ շահերի բավարարմանը:*

3. Ժամանակակից աշխարհում փափուկ ուժի «պահանջվածության» և դերակատարության աճի հիմքում ընկած են մի շարք նախադրյալներ կամ համակարգային գործոններ: Դրանց թվում պետք է մատնանշել ժամանակակից անվտանգային սպառնալիքների բնույթի փոփոխությունը՝ հատկապես «ոչ ավանդական» սպառնալիքների առաջին պլան մղվելը, որոնց դիմագրավումը միայն ռազմական ուժով անհնար է; սպառազինությունների կործանարար հզորությունը և կիրառման անհեռանկարլինելը; ժամանակակից սպառազինությունների մրցավազքի պայմաններում մրցունակ մնալու համար պահանջվող ահռելի ֆինանսական, մարդկային և այլ միջոցները; ժողովրդավարացման միտումների աճը, որի արդյունքում հասարակություններն ավելի շատ են ներգրավվում քաղաքական գործընթացներում և ազդում իշխանությունների վարքագծի վրա; միջազգային հարաբերությունների լայնամասշտաբ ինստիտուցիոնալացումը՝ երկկողմ և բազմակողմ ձևաչափերի աննախադեպ աճը, ինչը լրացուցիչ խոչընդոտներ է առաջացնում միակողմանիորեն ռազմական ուժ կիրառելցանկացող դերակատարի համար:

4. Փափուկ ուժի էության բացահայտման հիմնախնդրի շրջանակներում առանցքային

նշանակություն ունի կոշտ (ռազմական) ուժի հետևանքով փոխհարաբերակցության հիմնահարցը՝ հաշվի առնելով, որ փափուկ ուժը, որպես եզր, ձևավորվել է հենց կոշտ (ռազմական) ուժի հետ հակադրության համատեքստում: Երկու եզրների փոխհարաբերակցության շուրջ մոտեցումները կարելի է պայմանականորեն բաժանել 2 խմբերի՝ *փոխլրացման* և *ստորադասման*, որոնցից առավել հիմնավոր է թվում փոխլրացման մոտեցումը: Մյուս կողմից, ուժի այդ երկու տեսակները հաճախ հանդես են գալիս այնքան շաղկապված, որ հաճախ դժվար է լինում դրանք սահմանազատել: Մեկ գործողության մեջ կարող են պարունակվել ինչպես կոշտ, այնպես էլ փափուկ ուժի բաղադրիչներ՝ օրինակ ՀՀ մասնակցությունը ՆԱՏՕ-ի խաղաղապահ առաքելություններին, մի կողմից, բարձրացնում է կոնկրետ այդ մասնակից ստորաբաժանումների մարտունակությունը, մյուս կողմից՝ դրականորեն է ազդում Հայաստանի միջազգային իմիջի վրա՝ որպես անվտանգության «մատակարար»:

5. Փափուկ ուժի հիմնահարցի ուսումնասիրության անբաժան մասն է կազմում փափուկ ուժի ռեսուրսների դասակարգումը և տիպաբանությունը: Ինչպես նշվեց, փափուկ ուժը առաջին հերթին միջոցների և կարողությունների ամբողջություն է, իսկ վերջիններիս տակ նկատի են առնվում փափուկ ուժի ռեսուրսները: Մասնագիտական գրականության տեղ են գտել փափուկ ուժի ռեսուրսների մի շարք տիպաբանություններ, որոնք որպես հիմք են ընդունում տարբեր չափանիշներ՝ «ծագման» ոլորտը, միջավայրը և այլն: Ուսումնասիրելով և ամփոփելով փափուկ ուժի ռեսուրսների տիպաբանության առկա մոտեցումները՝ որպես ելակետ է ընդունվում ըստ ոլորտի փափուկ ուժի ռեսուրսների դասակարգումը և առաջ է քաշվում հետևյալ տիպաբանական մոդելը՝ *կառավարում,*

կրթություն, մշակույթ, ներգրավվածություն միջազգային հարաբերություններին, ձեռնարկատիրություն, տեխնոլոգիաներ, սփյուռք:

6. Փափուկ ուժի ռեսուրսների տիրապետելն ինքնին դեռևս չի վկայում դրանց արդյունավետ կիրառման մասին: Այդ ռեսուրսները դեռևս պետք է անցնեն իրացման գործընթաց, որի շրջանակներում առանցքային նշանակություն ունի փափուկ ուժի ինստիտուցիոնալացման գործընացը: Այն ենթադրում է փափուկ ուժի մեխանիզմների ստեղծում,որոնք,ըստ էության, շարժման մեջ են դնում փափուկ ուժի ռեսուրսները,«միս ու արյուն»են տալիս դրանց, նպաստում են դրանք քաղաքական վերջնարդյունքի վերածելուն:

7. Մասնագիտական գրականության մեջ կարելի է հանդիպել փափուկ ուժի մեխանիզմների տասնյակ օրինակների,թեև դրանք հիմնականում տարերային բնույթ ունեն, որևէ կերպ խմբավորված չեն այս կամ այն չափանիշի շուրջ: Հաշվի առնելով այս բացը և աշխատանքի համար փափուկ ուժի մեխանիզմների տիպաբանման անկյունաքարային նշանակությունը՝ առաջարկվում է փափուկ ուժի մեխանիզմների տիպաբանական 2 մոդել՝ որպես չափանիշներ ընդունելով տվյալ մեխանիզմը կիրառող սուբյեկտին և կիրառության ոլորտը: Առաջին դասակարգման դեպքում հաշվի է առնվում, թե ով է կենտրոնական դեր խաղում փափուկ ուժի տվյալ մեխանիզմի գործարկման համատեքստում, արդյոք այն գտնվում է պետության հովանու տակ,թե գործում է ինքնուրույն: Այս հիմքով փափուկ ուժի մեխանիզմները կարելի է բաժանել *պետության կողմից հովանավորվող* և *ինքնուրույն* մեխանիզմների: Տիպաբանական այս մոդելի հիմնական թերությունն այն է,որ հաճախ շատ դժվար է լինում բացահայտել՝ արդյոք փափուկ ուժի տվյալ մեխանիզմը գործում է անկախ, թե պետությունից

այդուամենայնիվ ստանում է այս կամ այն բնույթի օժանդակություն: Այդ թերությունը հաղթահարվում է տիպաբանական երկրորդ մոդելի շրջանակներում. ըստ կիրառության ոլորտի փափուկ ուժի մեխանիզմների դասակարգման դեպքում հաշվի է առնվում այն ոլորտը, որում տվյալ մեխանիզմը կիրառվում է: Այդ հիմքով փափուկ ուժի մեխանիզմները կարելի է բաժանել *քաղաքական, տնտեսական, մշակութային, կրթական, տեղեկատվական և սփյուռքի*:

8. Փափուկ ուժի մեխանիզմների արդյունավետությունն էականորեն կախված է այն միջավայրից, որում այն կիրառվում է: Կիրառման գործընթացում պետք է հաշվի առնվեն մի շարք գործոններ, այդ թվում՝ ա) օբյեկտի մշակութային և այլ առանձնահատկությունները, բ) օբյեկտի շահերը, գ) կոնկրետ ժամանակային միջակայքում տեղեկատվական հոսքերը, դ) փափուկ ուժի մեխանիզմների հասանելիությունը: Հիմնավոր է այն միտքը, որ կենսական շահերի բախման դեպքում փափուկ ուժը առաջին զոհերից մեկն է:

9. Հարավային Կովկասն իրենից փափուկ ուժի տարատեսակ մեխանիզմների կիրառման յուրատեսակ խճանկար է: Ընդ որում, այստեղ ներգրավված դերակատարներից յուրաքանչյուրի փափուկ ուժի մեխանիզմների բնույթն ուղղակիորեն պայմանավորված է նրանց հետապնդած աշխարհաքաղաքական և աշխարհատնտեսական շահերով և դրանցում փափուկ բաղադրիչներին հատկացված դերակատարությամբ:

10. Հարավային Կովկասում ներգրավված արտատարածաշրջանային դերակատարներից ԱՄՆ-ը համաչափորեն ներկայացված է փափուկ մեխանիզմների ոլորտային ոլորտային գրեթե ամբողջ սպեկտրով: Դրանց շարքում առաջնայինը քաղաքական մեխանիզմներն են, որոնց «թիրախը» տարածաշրջանի երկրների

քաղաքական համակարգերի ժողովրդավարացմանը նպաստելն է, քաղաքացիական հասարակության ինստիտուտների ամրապնդումը, մարդու իրավունքների և ազատությունների պաշտպանությանը: Այդ ուղղությամբ նշանակալի ջանքեր են գործադրում ինչպես պետական մի շարք կառույցներ և կազմակերպություններ, ինչպիսիք են ԱՄՆ պետքարտուղարությունը և Միջազգային զարգացման ամերիկյան գործակալությունը, այնպես էլ ոչ պետական մի շարք կազմակերպություններ,ինչպիսիք են Ազգային ժողովրդավարական ինստիտուտը, Եվրասիա հիմնադրամը, Ընտրական համակարգերի միջազգային հիմնադրամը,Բաց հասարակության հիմնադրամները և այլն: Ժողովրդավարացման գործընթացներին աջակցության ուղղված ամերիկյան օժանդակության մեծ մասը բաժին է հասնում Վրաստանին, ինչը տրամաբանական է՝ հաշվի առնելով այդ երկրի արևմտամետ դիրքորոշումը և արևմտյան ինտեգրացիոն կառույցներին միանալու ցանկությունը: Միևնույն ժամանակ, բավականին շոշափելի է նաև Հայաստանին տրամադրվող օժանդակությունը: Իսկ Ադրբեջանում քաղաքական մեխանիզմների մասով ԱՄՆ-ն կարողացել է հասնել շատ քիչ արդյունքների՝ հաշվի առնելով այդ երկրի ավտորիտար քաղաքական համակարգը և օտարերկրյա կազմակերպությունների նկատմամբ պետական իշխանության պարբերական ճնշումները: Ոչ պակաս կարևոր դերակատարություն ունեն նաև կրթական և մշակութային մեխանիզմները՝ ի դեմս Հայաստանի և Վրաստանի ամերիկյան համալսարանների, կրթական փոխանակման ծրագրերով ԱՄՆ-ում ուսանող մի քանի հազար ուսանողների, երեք երկրներում գործող մեկ տասնյակից ավելի Ամերիկյան անկյունների: Փափուկ գործիքակազմի կիրառումն ուղեկցվում է նաև տեղեկատվական

մեխանիզմների կիրառմամբ, որոնց թվում կարևոր դերակատարություն ունեն Ազատություն և Ամերիկայի ձայնը ռադիոկայանները:

11. Եվրոպական Միությունը տարածաշրջանում փափուկ ուժի գործիքակազմի «նախատիպեր» սկսել է կիրառել արդեն հետսառը պատերազմյան առաջին տարիներին: Փափուկ ուժի մեխանիզմների կիրառման դինամիկան հաշվի առնելով՝ ԵՄ քաղաքականությունը տարածաշրջանում կարելի է պայմանականորեն բաժանել երեք ընդհանրական փուլերի՝ 1991-2004թթ., որը բնորոշվեց տարբեր ձևաչափերով (TACIS, ԳՀՀ) մեծամասամբ տեխնիկական և հումանիտար օժանդակության տրամադրմամբ; 2004-2009թթ., որի ընթացքում Հարավային Կովկասի աստիճանաբար տեղ զբաղեցրեց ԵՄ առաջնահերթություններում,ներմուծվեց ԵՀՔ-ն, որտեղ առաջին անգամ հայեցակարգային իմաստով ամրագրվում էր Հարավային Կովկասի հանդեպ փափուկ ուժի կիրառման անհրաժեշտությունը և 2009թ.-ից մինչ այսօր՝ որպես ԱլԳ գործարկման և ընդլայնված և համապարփակ համագործակցության փուլ: Ընդհանուր առմամբ, մինչ այժմ տարածաշրջանում ԵՄ փափուկ ուժի քաղաքականության օգուտները մեծ մասամբ քաղել է Վրաստանը,որն արդեն տևական ժամանակ հետապնդում է արևմտամետ քաղաքական կուրս: 2013թ.ստորագրված Ասոցացման համաձայնագիրը՝ իր Խորը և համապարփակ առևտրի բաղադրիչով ներկայումս ԵՄ-Վրաստան համագործակցության հիմնական ձևաչափն է: Քաղաքական, ֆինանսատնտեսական, կրթական համագործակցության և ստացվող օժանդակության առումով Վրաստանն առաջ է տարածաշրջանի մյուս երկու երկրներից: Մյուս կողմից, վերջին տարիների ընթացքում բավականին լուրջ օգուտներ է ստացել նաև Հայաստանը, որը չնայած Ռուսաստանի հետ դաշնակցային հարաբերություններին,

մշտապես ձգտել է եվրոպական համայնքի հետ սերտ համագործակցության և երբեք չի հակադրել իր արտաքին քաղաքականության այդ երկու բաղադրիչները: Դրա վկայությունն էր 2017թ. Հայաստանի և ԵՄ-ի միջև ստորագրված Համապարփակ և ընդլայնված գործընկերության համաձայնագիրը (CEPA), որը սահմանում է համագործակցության հիմնական ոլորտները: Ընդ որում, առկա են Հայաստանում տեղի ունեցած ժողովրդավարացման գործընթացերով պայմանավորված ԵՄ ֆինանսական այլ բնույթի օժանդակության ավելացում ակնկալելու բոլոր հիմքերը: Ադրբեջանի դեպքում ԵՄ փափուկ ուժի քաղաքականությունը կարելի է մեծ հաշվով համարել ձախողված՝ հաշվի առնելով այս երկրի հետ համագործակցության օրակարգում բացարձակ այլ առաջնահերթությունները և փոխպայմանավորման մեխանիզմի խիստ սահմանափակ արդյունավետությունը: Ադրբեջանն ինքը բավարարված է համագործակցության ներկայիս մակարդակով և առհասարակ հետաքրքրված չէ փափուկ բաղադրիչի մասով ԵՄ հետ հարաբերությունների կառուցմամբ: Տարածաշրջանում ԵՄ փափուկ ուժի հիմնական սահմանափակող գործոնը Միության շահերի և հետապնդած նպատակների ներքին հակասականությունն է՝ ի դեմս, մի կողմից, էներգետիկ աղբյուրների բազմազանեցման, մյուս կողմից՝ տարածաշրջանում ժողովրդավարացման: Արդյունքում հռչակված նպատակների և գրանցված վերջնարդյունքի միջև առաջանում է մեծ անհամապատասխանություն:

12. Հարավային Կովկասում ներգավված արտատարածաշրջանային դերակատարներից Չինաստանի փափուկ ուժի քաղաքականությունը սերտորեն շաղկապված է այդ երկրի աշխարհաքաղաքական և աշխարհատնտեսական տեսլականին՝ վերակենդանացնելու «Մետաքսե

ճանապարհը», որը ներկայումս ստացել է «Մեկ գոտի մեկ ճանապարհ» նախագիծ անվանումը: Արդյունքում ՉԺՀ փափուկ ուժի մեխանիզմների շարքում կենտրոնական տեղ են զբաղեցնում տնտեսական գործիքները: Ընդհանուր պատկերը, որը ստացվում է տարածաշրջանի երկրներում Չինաստանի փափուկ ուժի մեխանիզմների վերլուծությունից հետևյալն է.Վրաստանում և Ադրբեջանում Չինաստանի փափուկ ուժի քաղաքականությունը ծավալվում է հիմնականում տնտեսական մեխանիզմների շուրջ՝ այսպես կոչված «ենթակառուցվածքային էքսպանսիայի» և ներդրումների տեսքով, որն, անշուշտ, պայմանավորված է այս երկրներում՝ «Մեկ գոտի մեկ ճանապարհ» նախագծի շրջանակներում տեղավորվող հաղորդակցային ուղիների առկայությամբ: Միաժամանակ, այս երկու երկրներում, ինչպես նաև Հայաստանում Չինաստանն ունի նաև որոշակի կրթական և մշակութային ներգրավվածություն՝ ի դեմս Կոնֆուցիոսի ինստիտուտների և նրանց կողմից չինարենի և չինական մշակույթի հանրայնացմանն ուղղված ջանքերի: Մինչդեռ Հայաստանում, թեև նույնպես կարելի է նկատել տնտեսական ներգրավվածության (Հյուսիս-Հարավ ուղղությամբ ենթակառուցվածքների զարգացման մասով) և հատկապես տնտեսական օժանդակության որոշակի տարրեր, ավելի մեծ չափով շեշտադրվում են կրթական և մշակութային մեխանիզմները, ի դեմս նաև Հայաստանում գործող հայ-չինական բարեկամության՝ տարածաշրջանում միակ դպրոցի: Փափուկ ուժի մեխանիզմների շարքում Չինաստանի հիմնական բացթողումը տեղեկատվական մեխանիզմների բացակայությունն է, որոնք կարող էին ապահովել հանրային իրազեկման շատ ավելի բարձր մակարդակ տարածաշրջանի երեք երկրներում:

13. Ռուսաստանում փափուկ ուժի ինստիտուցիոնալացման գործընթացը սկսվեց

բավականին ուշ՝ միայն 2000-ական թվականների վերջերին: Հարավային Կովկասը, որը Ռուսաստանի համար անմիջական շահերի գոտու՝ Մերձավոր արտասահմանի մասն է կազմում, չէր կարող անմասն մնալ փափուկ գործիքներից: Այսպես, վերջին տարիների ընթացքում ՌԴ փափուկ ուժը հիմնականում տնտեսական, մշակութային, կրթական, ինչպես նաև տեղեկատվական մեխանիզմներ, ակտիվ գործունեություն ծավալող հիմնական կազմակերպություններն են Россотрудничество-ն , Русский Мир-ը, Հանրային դիվանագիտության աջակցության Գորչակովի հիմնադրամը: Բացառություն է կազմում միայն Վրաստանը, որի հետ փաստացի հարաբերությունների բացակայության պայմաններում փափուկ ուժի դասական մեխանիզմները չեն աշխատում, փոխարենը բավականին մեծ դերակատարություն ունի երկու ուղղափառ եկեղեցիների միջև համագործակցությունը, որն ավանդականորեն կողմնորոշիչ է եղել երկու երկրների հասարակությունների համար: Միևնույն ժամանակ, տարածաշրջանում ՌԴ-ն դեռևս չի կարողանում իրացնել փափուկ ուժի իր ամբողջ պոտենցիալը հետևյալ հիմնական սահմանափակող գործոնների պատճառով՝ 1) տարածաշրջանի երկրների հասարակությունների և քաղաքացիական հասարակության ինստիտուտների հետ ոչ բավարար աշխատանքը, կողմնորոշումը դեպի քաղաքական էլիտաների հետ համագործակցություն 2) ռեսուրսների ոչ օպտիմալ կիրառումը 3) ընդհանուր ռազմավարության բացակայությունը: Այս սահմանափակումների արդյունքում առաջացած փափուկ ուժի պակասուրդից ՌԴ-ն հաճախ ապավինում է կոշտ միջոցներին:

14. Իրանի փափուկ ուժի քաղաքականությունը միտված է լուծելու միանգամից մի քանի խնդիր՝ մեղմացնելու միջազգային պատժամիջոցների ազդեցությունը, զսպելու իր

կազմում էթնիկ ադրբեջանցիների անջատողական որևէ նկրտում կամ դրա փորձ, կապող օղակ հանդիսանալ Պարսից Ծոցի և Սև ծովի միջև, հակակշռելու Թուրքիայի ազդեցությանը տարածաշրջանում և հատկապես վերջինիս մասնակցությամբ էներգետիկ նախագծերին: Տարածաշրջանի երկրներից Իրանը գործընկերային հարաբերությունների ունի Հայաստանի հետ, որտեղ առավել հատկանշական են տնտեսական (Հյուսիս-Հարավ ուղղությամբ ենթակառուցվածքների զարգացման) և մշակութային (ՄՀԻԿ), մասամբ նաև կրթական և տեղեկատվական ոլորտներում կիրառվող մեխանիզմները: Իր կազմում էթնիկ ադրբեջանցիների ինքնուրույնության միտումներին Իրանը փորձում է հակակշռել Ադրբեջանում իր կրոնական ազդեցության ընդլայնմամբ՝ մի կողմից ադրբեջանցիների, մյուս կողմից՝ թալիշների շրջանում: Հատկապես Ադրբեջանի հարավային շրջաններում, կրոնական և տեղեկատվական գործիքների արդյունավետ կիրառման միջոցով, դա Իրանին մեծամասամբ հաջողվել է: Ինչ վերաբերում է Վրաստանին, ապա այստեղ Իրանը հատկապես մեծ ակտիվություն է ցուցաբերում տնտեսական մեխանիզմների տեսքով՝ հաշվի առնելով Վրաստանի տարանցիկ դիրքը, ԵՄ-ի սերտ կապերը, ինչպես նաև ելքը դեպի Սև ծով:

15. Թուրքիայի փափուկ ուժի քաղաքականությունը հստակորեն տեղավորվում է միջազգային էներգետիկ հանգույց դառնալու այդ երկրի աշխարհաքաղաքական և աշխարհատնտեսական տեսլականի, ինչպես նաև ավելի լայն՝ պանթյուրքիստական տեսլականի շրջանակներում: Տարածաշրջանի երկրներից Վրաստանը Թուրքիայի փափուկ ուժի մեխանիզմների գլխավոր «թիրախն» է՝ այստեղ Թուրքիան գործադրում է մեխանիզմների մի ամբողջ համալիր՝ ոլորտային գրեթե ամբողջ սպեկտրով: Առաջին հերթին խոսքը գնում է տնտեսական բաղադրիչի մասին՝ ի դեմս եռակողմ

հաղորդակցային ուղիների (խողովակաշարեր, ավտոճանապարհներ) կառուցման և Վրաստանի տնտեսության տարբեր ենթաոլորտներում (բանկային, ձեռնարկատիրական) ներգրավման: Ադրբեջանում Թուրքիայի փափուկ ուժը հիմնականում ուղղված է այդ երկրում 1990-ական թվականներից բավականին ազդեցիկ գյուլենական շարժմանը հակազդելուն: Եթե մինչև 2014թ. գյուլենականները հիմնականում գործում էին պաշտոնական Անկարայի քաղաքական կուրսի և շահերի համատեքստում, ապա 2014թ. Ռ. Էրդողանի և Ֆ. Գյուլենի տարաձայնություններից հետո սկսվեց դրանք սկսեցին տրամագծորեն հակադրվել միմյանց: Ընդ որում, Ադրբեջանի իշխանությունները համակողմանի աջակցություն են ցույց տալիս Թուրքիային այդ հարցում՝ վերջին տարիներին փակելով կամ «սեփականաշնորհելով» գյուլենական կրթական հաստատությունների մեծ մասը: Ինչ վերաբերում է Հայաստանին, ապա այստեղ այս գոնե կարճաժամկետ և միջնաժամկետ հեռանկարում Թուրքիայի փափուկ ուժի արդյունավետ կիրառում ակնկալելն անիրատեսական է՝ հաշվի առնելով հայ հասարակության ինքնագիտակցության մեջ այդ երկրի հանդեպ առկա խորը բացասական վերաբերմունքը, որն ի չիք է կդարձնի փափուկ ուժի գործադրմանն ուղղված որևէ ջանք կամ փորձ:

Ատենախոսության հիմնական դրույթներն արտացոլված են հետևյալ գիտական հոդվածներում.

1. **Սարգսյան Հ.**, «Փափուկ ուժ» հասկացության տեսահայեցակարգային հիմքերը, Լրատու Մեսրոպ Մաշտոց Համալսարանի, Երևան 2017թ. էջ 205-217
2. **Սարգսյան Հ.,** Փափուկ ուժի ռեսուրսները, Տարածաշրջան և աշխարհ, Սևծովյան-Կասպյան տարածաշրջանի քաղաքական և սոցիալական հետազոտությունների հանրային ինստիտուտ, Երևան 2017, Հատոր VIII, №2, էջ 21-26

3. **Սարգսյան Հ.,** Չինաստանի փափուկ ուժի քաղաքականության առանձնահատկությունները, ԵՊՀ ՈՒԳԸ գիտական հոդվածների ժողովածու, Երևանի պետական համալսարան, Երևան 2018, 1.3 (26), էջ 299-306

4. **Սարգսյան Հ.,** Փափուկ ուժի բաղադրիչը Հայաստան-Իրան փոխհարաբերություններում, 21-րդ դար, Նորավանք գիտակրթական հիմնադրամ, Երևան 2018, թիվ 3(79), էջ 96-106

5. **Սարգսյան Հ.,** Չինաստանի փափուկ ուժի մեխանիզմները Հարավային Կովկասում, Լրաբեր Հայ-ռուսական համալսարանի, Երևան 2018, թիվ 3 (30), էջ 156-166

6. **Սարգսյան Հ.,** Փափուկ ուժի ռուսական ընկալումը և կիրառման մեխանիզմները Հարավային Կովկասում, Տարածաշրջանային և աշխարհի, Սևծովյան-Կասպյան տարածաշրջանի քաղաքական և սոցիալական հետազոտությունների հանրային ինստիտուտ, Երևան 2019, Հատոր X, № 1, էջ 12-19

7. **Սարգսյան Հ.,** Թուրքիայի փափուկ ուժի քաղաքականության հիմնական ուղղությունները Վրաստանում, «Բանբեր Երևանի Համալսարանի, Միջազգային Հարաբերություններ, Քաղաքագիտություն», № 1 (28), Երևան 2019, էջ 38-44

HAYK SARGSYAN

MECHANISMS OF SOFT POWER INFLUENCE ON REGIONAL POLITICAL PROCESSES OF SOUTH CAUCASUS

Dissertation under 23.00.02" – "Political Institutions and Processes, International Relations" aspiring to earn PhD in Political Sciences

The public defense will take place on July 23, 2019 at 13:00 at the Yerevan State University, at 056 "Political Science" HAC Specialized Chamber session.

(Address A. Manukyan str. 1, Yerevan 0025, Republic of Armenia)

Summary

The primary purpose of the present dissertation is the comparative analysis of soft power mechanisms of global and regional actors engaged in South Caucasus. The structure of the dissertation corresponds to the purpose and main tasks of the research and consists of introduction, three chapters, conclusion and bibliography.

The Introduction substantiates the topicality, aim and objectives of the theme, academic novelty and the main clauses to be defended. It presents theoretical and practical significance of the dissertation, the degree of academic development of the issue, the object and subject of the research, as well as methodology.

The first chapter of the thesis, **"The Concept of Soft Power"**, consists of three sub-chapters: **"Theoretical Basis of the Concept of Soft Power"**, **"Resources of Soft Power and their Measurement"** and **"Institutionalization of Soft Power and Typology of Soft Power Mechanisms"**. In the first subchapter the origins and evolution of the concept are discussed, crossing points with such categories of political science as power is shown. Furthermore, various approaches to defining the concept are examined. Second subchapter focuses on typologies of soft power resources and their peculiarities, as well as the issue of measurement of soft power. In the third subchapter, the process of institutionalization of soft power is analyzed. The latter plays a crucial role in converting soft power resources to political outcomes. In this context, soft power mechanisms are viewed as the main result and logical endpoint of this process.

The second chapter of the thesis, **"Global actors' soft power mechanisms in South Caucasus"**, is divided into three subchapters, namely **"USA's soft power mechanisms in the South Caucasus"**, **"EU soft power mechanisms in the South Caucasus as a manifestation of normative power"**, **"Chinese soft power in the South Caucasus as part of the "One Belt, One Road" initiative"**. The first subchapter focuses on US soft power tools and programs implemented in the region, in this context the dynamics of relations with each of the regional countries is examined. In the second subchapter EU soft power mechanisms' evolution is under attention, particularly in light of various multilateral formats, which the Union has used to engage with the region. The third subchapter focuses on Chinese soft power mechanisms in the region as a crucial supportive factor of "One Belt, One Road" initiative. Interconnection of economic, cultural, educational and other factors is examined.

The third chapter of the dissertation, entitled **"Regional actors' soft power mechanisms in South Caucasus"**, consists of three subchapters, namely **"Russian perception of soft power and mechanisms of influence in the South Caucasus"**, **"Iran's soft power mechanisms in the South Caucasus"** and **"Turkey's soft power mechanisms in the South Caucasus"**. The first subchapter focuses on various Russian soft power tools in the region, as well as its main drawbacks which are still majorly hindering its efficiency. In the second subchapter Iranian soft power mechanisms in the region are discussed, with particular emphasis on religious, cultural and economic factors. Third subchapter focuses on Turkish economic, cultural, educational initiatives in the region, its standoff with the Gulen movement and the role of Turkey-Azerbaijan-Georgia axis.

The main findings and results of the study are summarized in **the conclusion**.

САРГСЯН АЙК ДАВИДОВИЧ

МЕХАНИЗМЫ ВОЗДЕЙСТВИЯ МЯГКОЙ СИЛЫ НА РЕГИОНАЛЬНЫЕ ПОЛИТИЧЕСКИЕ ПРОЦЕССЫ ЮЖНОГО КАВКАЗА

Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности 23.00.02 – "Политические институты и процессы, международные отношения".

Защита состоится 23 июля 2019г., в 13:00 часов, на заседании специализированного совета 056 "Политология" ВАК РА, действующего по адресу ул. А. Манукяна 1, 0025, г. Ереван, Республика Армения.

Резюме

Цель настоящей диссертации в проведении сравнительного анализа механизмов мягкой силы региональных и глобальных акторов, вовлеченных в регион Южного Кавказа. Структура диссертации соответствует цели и основным задачам исследования. Работа состоит из введения, трех глав, а также заключения и списка использованной литературы.

В введении обосновывается актуланость работы, цель и задачи темы, научная новизна и основные положения, выносимы на защиту. Здесь представлена теоретическая и практическая значимость диссертации, объект и предмет, а также методология исследования.

Глава I **"Понятие мягкой силы"** состоит из трех подглав: **"Теоретические аспекты мягкой силы"**, **"Ресурсы мягкой силы и проблема их измерения"** и **"Институционализация мягкой силы и типология механизмов мягкой силы"**. В первой подглаве рассматриваются основы и эволюция концепта, подмечены смежные аспекты таких политических категорий, как власть. Более того, изученые разные подходы к определению самого концепта. Вторая подглава акцентирована на типологиях ресурсов мягкой силы и их особенностей, а также на проблеме измерения мягкой силы. В третьей подглаве анализируется процесс институционализации мягкой силы. Последнее играет особо важную роль в конвертации ресурсов мягкой силы в реальные политические дивиденды. В этом контексте механизмы мягкой силы рассмотрены как главный результат и логически конечная точка данного процесса.

Глава II **"Механизмы мягкой силы глобальных акторов на Южном Кавказе"** состоит из трех подглав: **"Механизмы мягкой силы США на Южном Кавказе"**, **"Механизмы мягкой силы ЕС на Южном Кавказе как проявление нормативной силы"**, **"Китайская мягкая сила на Южном Кавказе как составляющяя часть инициативы "Один пояс, один путь""**. Первая подглава сфокусирована на инструментах мягкой силы США и программы, осуществленные этой страной в регионе, а также в этом контексте на динамику отношений со странами региона. Во второй подглаве обращено внимание на эволюцию механизмов мягкой силы ЕС, в частности, в свете различных многосторонних форматов, которые ЕС предлагает региону Южного Кавказа. В третьей главе исследуются механизмы мягкой силы Китая в регионе с позиций инициативы "Один пояс, один путь". Также в данной части изучена взаимосвязь экономических, культурных, образовательных и иных факторов.

Глава III **"Механизмы мягкой силы региональных акторов на Южного Кавказе"** состоит из трех подглав: **"Российское понимание мягкой силы и механизмы влияния на Южном Кавказе"**, **"Механизмы мягкой силы Ирана на Южном Кавказе"** и **"Механизмы мягкой силы Турции на Южном Кавказе"**. Первая подглава сфокусирована на инструментах российской мягкой силы в регионе, а также на их основных недостатках, которые значительно подрывают саму эффективность данной политики. Во второй подглаве рассмотрены механизмы мягкой силы Ирана в регионе с особым подчеркиванием религиозных, культурных и экономических факторов. Третья подглава обращена на экономические, культурные и образовательны инициативы Турции на Южном Кавказе, их противостояние с гюленским движением, а также на роль оси "Турция-Азербайджан-Грузия".

В Заключении обобщены основные результаты исследования.